

Vad behöver lärare för att inkludera samiska frågor i sin undervisning?

På uppdrag av Sametinget (Samiskt informationscentrum) har Drugge utbildning AB under 2017 genomfört en intervjustudie med ett antal verksamma historie- och samhällskunskapslärare i högstadiet där de ger sin syn på vad som behövs för att öka inslaget av samiska frågor i undervisningen. Resultaten av intervjuerna är sammanställda i detta dokument.

Bakgrund

Kunskapsspridning, inläring och utveckling i skolans verksamhet är i stor utsträckning beroende av kompetenta lärare med förmåga att anpassa såväl innehåll som undervisningsmetoder till olika typer av elevgrupper i olika årskurser. I den svenska läroplanen för grundskolan, förskoleklassens och fritidshemmets verksamhet är ett av målen att varje elev efter genomgången grundskola ska ha fått ”kunskaper om de nationella minoriteternas (judar, romer, urfolket samerna, sverigefinnar och tornedalingar) kultur, språk, religion och historia” (Lgr11, avsnitt 2.2). Med denna målsättning som bakgrund, och med utgångspunkt i gällande kursplaner för vissa ämnen (exempelvis historia, samhällskunskap, religion) finns det med andra ord stöd i styrdokument för att integrera samiska frågor i undervisning. Samtidigt vet vi att samiska frågor sällan uppmärksammas i skolan, och att samiska perspektiv inte med självklarhet ingår som moment i dagens lärarutbildningar. För att möjliggöra en förändring i positiv riktning behöver vi veta vad lärare anser sig behöva för att kunna, vilja och våga lyfta frågor om samiska förhållanden i sin pedagogiska verksamhet.

Syftet med denna studie var att genomföra och sammanställa intervjuer med verksamma lärare i historia och samhällskunskap i högstadiet, för att skapa en uppfattning om vad pedagoger anser att man saknar och behöver för att inkludera samiskt innehåll i sin undervisning. Resultaten från intervjustudien fungerade senare som utgångspunkt i konstruktionen av ett lektionsplaneringsmaterial riktat till verksamma lärare (lektionsplaneringarna finns tillgängliga på www.samer.se/5513).

Metod och avgränsningar

Sex högstadielärare och en lärarkandidat i ämnena historia och/eller samhällskunskap har intervjuats, samtliga verksamma inom Umeå kommun. Urvalet skedde genom kontakt med skolledare, som i sin tur hänvisat vidare till den eller de personer de ansett lämpliga att kontakta. Informanterna hade vi intervjutillfället arbetat varierande tid som lärare i sina ämnen, de flesta hade dock mer än tio års erfarenhet av läraryrket. Varje intervju utgick från ett antal på förhand formulerade frågor, men diskussionerna tog olika riktning beroende på vad pedagogerna själva ville diskutera. Varje intervju tog mellan en till två timmar, i vissa fall med uppföljning vid senare tillfälle. Beroende på pedagogernas

önskemål genomfördes intervjuerna på skolan eller per telefon. Syftet med intervjuerna har inte varit att få en heltäckande bild över vad lärarkollektivet i vid bemärkelse har för synpunkter om de frågor som ställts. Studien är därmed begränsad både geografiskt och omfångsmässigt, men ger trots detta inblick i vilka behov som finns samt vad pedagoger har för förslag och synpunkter på lösningar och förbättringar.

Hur bedömer du dina förkunskaper och kompetens inom det samiska ämnesområdet?

Denna fråga ställdes för att få kännedom om hur pedagogerna själva resonerar kring sina förkunskaper om samiska frågor. Samtliga intervjuade lärare är överens om att deras kunskaper om samiska förhållanden är begränsad, och att de fått för lite utbildning om samiska frågor inom ramen för deras lärarutbildningar. Den kunskap de har om samiska förhållanden har de själva aktivt tagit reda på genom att söka information på till exempel samer.se, sametinget.se, minoritet.se eller genom att delta i fortbildningen "Fatta Sápmi" som erbjudits vid Umeå universitet. De lärare som intervjuats har alla ett eget engagemang som gjort att de aktivt sökt information och undervisningsstoff om samer. Alla lärare är överens om att det i dagsläget ligger på den enskilda individen att fortbilda sig kring samiska frågor och att det därför är avgörande vad man har för eget intresse att fördjupa sig i frågorna. Bland annat kopplar de detta till lärarutbildningen, där samiska frågor inte fått utrymme i någon större utsträckning:

"Jag har inget minne av att vi pratade om samiska frågor på lärarutbildningen. Kanske att kolonisationen av lappmarken nämndes i historia, men det var inget vi analyserade eller pratade vidare om. Vi pratade inte heller om vilket ansvar vi har som lärare, eller problematiserade bilden av samer."

"Jag har inte fått någon kunskap genom lärarutbildningen. Lika med noll."

De lärare som intervjuats var öppna med att de ville lära sig mer om samiska frågor för att i förlängningen kunna omsätta kunskaperna i sin undervisning. Den lärarutbildning de själva fått togs upp som en anledning till varför de inte haft möjlighet att lära sig mer, och svårigheten att hitta lämpligt fortbildnings- och undervisningsmaterial uppmärksammades:

"Didaktiskt och pedagogiskt var det absolut ingenting som togs upp på lärarutbildningen. Det är det som gör det så svårt nu, att veta var man ska hitta material. Om man söker på nationella minoriteter på ställen som lektion.se är det svårt att hitta vad man kan använda som handlar om samer, jämfört med material om andra världskriget till exempel."

Pedagogerna reflekterade också över anledningar till varför samiska frågor inte anses ha självklart utrymme i varken lärarutbildning eller undervisning:

"Det är något som mörkas här, som man aldrig tar upp. Förmodligen är det så att det är väldigt få som pratar om den här delen av historien i undervisningen. Men vi MÅSTE prata om de här sakerna enligt lgr11, och trots detta är det lätt att det prioriteras bort."

"Man skäms ju nästan när man inser att man inte har mer koll än såhär. På riktigt har något blivit fel, varför vet vi inte mer? Jag tänker att javisst, på ngt sätt har det här präglats alldeles för lång tid, att det samiska har

valts bort, och det kanske bygger på att inget har kunskap egentligen, det beror ju på ngn slags kulturell, strukturell rasism kanske.”

”Vad har hänt med det dåliga samvetet, är det därför det inte finns i undervisningen?”

Lärarna hade också möjliga förklaringar till varför den enskilde läraren många gånger inte maktar med att inkludera samiskt innehåll inom ramen för det vardagliga arbetet:

”Som SO-lärare i högstadiet är det otroligt mycket man ska hinna med, man kan förstå att lärare prioriterar bort det samiska för att det helt enkelt tar för mycket tid att veta hur man ska göra och vilket material man kan använda.”

Vad skulle du behöva för att ta upp samiska frågor i din undervisning i större utsträckning?

De lärare som intervjuats i denna studie hade en tydlig bild över vad de själva skulle behöva för att deras egna undervisningsinslag skulle kunna inkludera samiska frågor i större utsträckning. Den samlade bilden visar att behoven ligger på en mycket konkret nivå, där material i form av lektionsplaneringar, övningsuppgifter och instruktioner efterfrågas:

”Om det finns ett material som man bara kan ta, med instruktioner som är begripliga, så är det stor chans att det också används.”

”Jag skulle verkligen behöva till exempel faktatexter med instuderingsfrågor som kan vara mer analytiska. Det är viktigt att det kopplas tydligt till kunskapskraven, att det finns utrymme för eleverna att utveckla sina resonemang.”

”Det vore jättebra om det fanns lärarhandledningar som visar tydligt hur man kan koppla till kunskapskraven.”

”Övningar som rör sig i kunskapskraven på olika plan. Kanske att man skulle kunna utgå från samiska frågor när man diskuterar mänskliga rättigheter till exempel, eller moraliska och etiska frågor. Värderingsövningar skulle kunna passa bra till exempel.”

”Det vore bra att kunna använda en historisk tillbakablick med viktiga hållpunkter. Gärna samernas egen syn, erfarenheter och vad saker har fått för konsekvenser. Hur man i Sverige har sett på samer och vad är det som gjort att man hamnat där man är. Och övningar, vad kan vi göra tillsammans med eleverna? Lektionsplanering, vad kan man göra utanför skolan, vad finns det för källor att tillgå?”

Flera lärare påpekade att det vore strategiskt klokt att utforma instruktioner och material som skulle kunna användas med samisk utgångspunkt, men också diskuteras inom ramen för ämnesområdet ”nationella minoriteter”:

”Det bästa vore om det fanns material om samer som också kunde fungera för att diskutera nationella minoriteter mer generellt. Att få in samiska frågor inom den ramen skulle göra att det var större chans att man använder materialet.”

En annan synpunkt var behovet av att öka utbudet av mediematerial, lektionsplaneringar och övningar på befintliga lärarstödsplattformar som SO-rummet, minoritet.se eller lektion.se, dit många pedagoger vänder sig för att få tips, stöd och inspiration att utveckla sin undervisning:

”Bilder, ljud, intervjuer och filmer vore väldigt bra att ha. Helst där unga personer står i fokus, människor som lever som samer på olika sätt – inte bara den gamla bilden av samer i en kåta.” Och ”onödig” fakta är alltid bra att jobba med, lite ”visste du att...”-grejer, det intresserar eleverna.

Flera lärare menar att det behövs medveten satsning på fortbildning:

”Det behövs framförallt fortbildning, inte bara självvald utan sådan som riktas så att kommunen prioriterar det. Någon slags skrift, text, underlag, föreläsare, underlag att diskutera ifrån. Men det borde inte bara vara för SO-lärare, utan ALLA ska ha den, vi måste lägga grunden för det här på ett bredare plan.”

Hur skulle en lektionsplanering vara uppbyggd för att vara användbar för dig?

Inom många ämnesområden och via olika lärarstödsplattformar finns varierande mängd material för där pedagoger kan få inspiration genom förslag på lektionsplaneringar, övningar och uppgifter. Ofta är dessa konkreta till sin karaktär, och nivåanpassade för att matcha en specifik ålderskategori och specifika kunskapskrav i styrdokumentet. Lärarna hade alla erfarenhet av att använda sig av denna typ av stöd när de utformat sin egen undervisning. Kvaliteten på lektionsplaneringar kan vara väldigt varierande, där en del anses vara bättre uppbyggda än andra. När pedagogerna i denna studie tillfrågades över vad de ansåg vara en optimal lektionsplanering svarade de enligt följande:

”Tydliga instruktioner, ju tydligare desto bättre. Det får inte vara för komplicerat och ska helst vara visuellt enkelt och lättbegripligt vad man ska göra. Det är bra om man kan föreställa sig hur lektionen kommer att bli i klassrummet, att man kan föreställa sig hur diskussionerna kommer att bli till exempel.”

”Ett grundupplägg att utgå ifrån som man senare kan bygga ut som man vill. Tips på litteratur som kan läsas, länkar till film, UR-play till exempel. Unga människor som berättar, det är väldigt värdefullt. Riktigt konkret vad man kan göra, tidsupplägg, så tydligt som möjligt”

”Det behöver alltid innehålla en faktadel, och sedan övningar, gruppövningar, parövningar, diskussionsövningar, och gärna en filmsnutt. Så att det blir konkret och många olika sinnen.”

”Det är jätteviktigt att lektionsplaneringen är kopplad till centralt innehåll på ett tydligt sätt. Då blir det mycket lättare att använda materialet.”

De flesta av lärarna uttrycker att det finns ett behov av uppdaterat och lättillgängligt visuellt material. De filmer som finns i dagsläget uppfattas som äldre och inaktuella, och är svåra för elever att identifiera sig med. Det efterfrågas kortare filmer av pedagogisk karaktär, hellre många korta (under tio minuter) istället för några längre (över tio minuter). Om materialet är tillgängligt via Internet är det särskilt uppskattat:

”Det är bra om det finns en variation av böcker, faktatexter, ljud, bild och digitalt material. Enkel digital access är jätteviktigt, särskilt för dem som inte ”hänger med” i klassen och kan behöva komma åt materialet hemma lite senare.”

”Det är bra om man kan tänka inkluderande, till exempel ha lättlästa texter, som sedan också kan fördjupas. Det vore till exempel bra om det fanns en flik för lättläst/lättillgängligt på samer.se.”

De intervjuade lärarna uttrycker att det behöver finnas en koppling till eleverna, så att undervisningen ”tar i dem”. Här nämns särskilt språket som en möjlighet för att relatera till det egna vardagslivet:

”Det vore jättebra om det gick att använda lite samiska ord eller uttryck på sådant som relaterar till elevernas ålder och vardag.”

Informanterna är överens om att det är svårt att veta vilket material som är OK att använda och inte. Mycket av befintligt material är framställt för länge sedan, och det finns en oro att man som lärare bidrar till att reproducera stereotyper kring samer genom att använda ”fel” material i undervisningen:

”Man behöver sådant som anknyter till det moderna, man måste få se det som är NU, inte förstärka de fördomar som finns. Idag är barn så öppna för så mycket, mycket mer nu än om man jämför för 10-15 år sedan. De tänker på ett annat sätt, mer normkritiska, ställer ganska häftiga frågor.”

”Det är svårt att hitta balansen mellan att göra något ”roligt” och samtidigt ta upp ”det tunga”. Man vill inte försköna, men ändå berätta hur det är. Det känns viktigt att ha med positiva bitar i nuet, men ändå våga prata om historia som kalla fakta.”

”Man vill inte ge en felaktig bild, det ska vara korrekt. Man vill både ha samisk kultur, symboler etc., man vill ju ändå visa på det, så att man inte glömmer det, men det behövs också att få med det moderna samiska vardagslivet att förstå hela bilden.”

En lärare uttryckte att det finns en risk med att lektionsplaneringar blir för komplicerade och inte går att använda för målgruppen:

”Man behöver akta sig för att lägga övningar som är på för hög nivå, som ställer för höga krav på ett gäng trötta 13-15-åringar. Bättre att ha lite för många övningar, så att varje lärare får göra den anpassningen. Det är bara bra om det finns ett utbud, där det står pedagogiskt och tydligt.”

Denna sammanställning består av pedagogers synpunkter om det samiska ämnesområdet utifrån deras konkreta undervisningssituation och erfarenheter. Sammanfattningsvis kan konstateras att lärarna uttrycker en tydlig vilja att åstadkomma en förändring i positiv bemärkelse. Samtidigt visar studien att det i dagsläget finns stora behov av konkret, pedagogiskt stöd för att underlätta i denna process. Resultaten från intervjustudien ligger till grund för utformandet av lektionsplaneringsmallar som kan användas i olika ålderskategorier i skolan. Sammanställningen kan med fördel användas som utgångspunkt för fortsatta diskussioner kring möjliga åtgärder för att förbättra undervisningen om samiska förhållanden inom ramen för det svenska skolsystemet.

Anna-Lill Drugge
FD i Historia

Drugge utbildning AB 2017
www.druggeutbildning.se